

REDAKTIONEN ANBEFALER OGSÅ **SIDE 18:**

LITTERATURFESTIVAL SPREDER LÆSEGLÆDE

FAGBLAD FOR UNDERVISERE

Folkeskolen

NR. 06 | 26. MARTS | 2020

Fællesskabet og
undervisningen lever videre.

LÆS SIDE 3

Eleverne i 1.b hører, hvad de skriver

Metoden lytteskrivning lader eleverne lytte til det, de skriver, og eksperimenterer med stavningen, indtil ordet lyder rigtigt. På den måde lærer de, hvordan bogstaver og lyd hænger sammen.

TEKST:
HENRIK STANEK
FOTO:
THOMAS ARNBO

»Det lyder forkert, fordi Sally staves med to l'er«, siger en dreng fra bordet foran Anita Mortensen.

Saly - Sally. Det er ikke til at se, at navnet staves med dobbeltkonsonant, når man går i 1. klasse og ikke lige ved, hvordan navnet ser ud på skrift. Men med programmet Panda Lytteskriver kan man både få læst bogstavernes navne og standardlyde op under skrivningen og høre, hvordan de lyder, når de bliver sat sammen. Den auditive feedback spiller med andre ord på elevernes kendskab til, hvordan et ord skal lyde, frem for hvordan det skal se ud.

Eleverne i 1.b har fået læst »Dengang Sallys far var dreng« op. Sammen med klasselærer Pia Munk har læsevejleder Anita Mortensen valgt fire illustrationer fra bogen, og eleverne skal skrive en tekst om, hvad der foregår på tegningerne.

Selv om Panda Lytteskriver giver eleverne mulighed for at ændre i stavningen, indtil et ord lyder rigtigt, betyder det ikke nødvendigvis, at de staver korrekt:

»Sally og Eddy sætre kryser om det de vil have i julegave far kommer ine i stuen far ser sally at hun her sættet kryss rount om næsten allt hun har mage hun skal have til jul«, skriver en pige.

Pia Munk accepterer, at eleverne staver forkert. »De skal få lyst til at skrive, og hvis programmet ender som en fejlfinder, kan eleverne blive bange for at skrive forkert«, siger hun.

Eleverne får meget ud af at lytteskrive, vurderer Anita Mortensen og giver et eksempel med en elev, som trykker på d, da hun vil skrive Barbie-dukke.

»Da det lyder forkert, ved hun godt, at Barbie begynder med b, og da hun når til dukke, vælger hun uden videre et d«, fortæller læsevejlederen.

Forskellige former for hjælp

»Jeg orker ikke at være giraf. Giraf kan ikke andet end at læse ord og smide i skraldespanden. Jeg har været giraf i lang tid, og jeg tror,

at jeg skal være det i resten af mit liv«, siger en dreng.

Modstræbende tager han sit headset på. Det varer dog ikke længe, før han opdager, at giraffen alligevel kan tilbyde ham noget.

»Prøv at høre, hvor hurtigt den siger ordet«, siger han begejstret og rækker hørebøfjerne til klassens pædagog.

Lytteskriver kan bruges fra børnehaveklasse til 3. klasse, og eleverne kan få forskellige former for hjælp. Det strækker sig fra oplæsning af bogstavnavne til løbende oplæsning af det, eleverne skriver. Det er vigtigt, at eleverne arbejder på det niveau, som passer til deres skriveudvikling, understreger Anita Mortensen.

»Giraf-indstillingen læser ordet højt, men hvis eleven ikke er så langt i sin skriveudvikling, at han kan rette ordet, hvis det lyder forkert, gavner det ham ikke«, siger læsevejlederen.

Pia Munk gennemførte en staveprøve med lydrette og ikkelydrette ord for at vurdere, hvor i programmet den enkelte elev i 1.b skulle begynde, da hele årgangen havde et fireugersforløb med lytteskrivning i efteråret. Nu er eleverne i gang med nye fire uger.

»Jeg gennemfører en ny prøve inden for en uge, og så er der forhåbentlig nogle, som er nået et skridt videre og kan skifte niveau«, siger klasselæreren og betoner, at det er vigtigt, at eleverne skriver tekster, de kan relatere sig til.

»De fortæller eller genfortæller noget. Det kan være at sætte ord på en fælles oplevelse eller som i dag at skrive ud fra en bog, de kender. Vi rammer opgaven ind, så den fremmer deres lyst til at skrive, og her virker det godt med illustrationer fra bogen«, siger Pia Munk.

Fem-seks elever i 1.b skriver længere tekster, men de fleste holder sig til en-to sætninger.

»Vi har arbejdet med at sætte bogstaver sammen til et ord og med at sætte flere ord sammen til en sætning. Derfor synes eleverne, at de kan gå videre til næste billede, ▶

»Jeg vil skrive Sally. Er der en, som kan hjælpe mig med det første bogstav i Sally«, spørger læsevejleder Anita Mortensen eleverne i 1.b.

En pige foreslår s, og da Anita Mortensen taster bogstavet ind, toner det ikke alene frem på klassens elektroniske tavle. Eleverne kan også høre computeren sige et langt sss... Og da der kommer et a på, fortæller computeren, at sammensætningen siger »sa«.

»Næste lyd, hvad er det«, spørger læsevejlederen på Bjergmarkskolen i Holbæk og bliver foreslået l. Det lyder stadig rigtigt, men da en elev mener, at næste bogstav må være y, kan klassen høre, at der er noget galt.

Lydstøtte på fire niveauer

Lytteskrivning er et evaluerende program, hvor lærer og elever får respons på det niveau, der svarer til elevens skriftsproglige udvikling. I alt kan programmet indstilles på fire niveauer:

1

Egern:

En elev, som er usikker på bogstavernes navne, indstilles på egern, der kun giver bogstavnavne som lyd støtte. Her arbejder eleven, indtil han er sikker i alle bogstavnavne.

2

Delfin:

Er eleven derimod usikker på bogstavernes standardlyde, vælges delfin som niveau, og eleven modtager disse lyde som feedback. Nogle elever har svært ved at huske det, de vil skrive, fordi de bruger al deres opmærksomhed på skrivningen. Derfor kan de indtale teksten, inden de går i gang, så de kan høre den, hvis de glemmer den.

3

Giraf:

Dette niveau er for elever, som ikke er langt nok fremme i deres skrivning til, at de kan profitere af løbende oplæsning, men de kan få læst enkelte stavelsesforsøg op ved at dobbeltklikke på ordet. De kan også indtale det, de vil skrive, og få læst det op.

4

Panda:

Her behersker eleverne det alfabetiske princip, de staver godt, og deres tekster kan læses af andre. Eleverne modtager løbende oplæsning under skrivningen, hvor de enkelte sproglyde samles op. De kan desuden få hele teksten læst i sammenhæng.

når de har skrevet én sætning. Det er så vores opgave at få dem til at skrive en sætning mere», siger Pia Munk.

Igen skal undervisningen differentieres, så næste gang tager Anita Mortensen eleverne på det høje Panda-niveau ud af klassen og sætter fokus på, hvordan de kan bruge den løbende oplæsning til at stave og skrive endnu bedre.

Ideen udspringer af it-rygsækken

Ideen til Panda Lytteskriver udspringer af Bent Saabye Jensens arbejde med ordblind elever som læse- og it-konsulent på Center for Specialundervisning i Holbæk. I dag er han selvstændig konsulent i læsning, tekst, teknologi og didaktik.

»Da udbredelsen af it-rygsækken tog fart

Det gavner alle elever at få auditiv feedback. Programmet kan dog ikke bære skriveundervisningen alene, vurderer læsevejleder Anita Mortensen.

omkring årtusindskiftet, gik det op for mig, at ordblind ikke kun fik læst tekster op. De blev også bedre til at stave og skrive, mens de ikke flyttede sig med traditionel undervisning. Så der måtte ligge et potentiale i at give alle elever adgang til læse-skrive-teknologi«, siger Bent Saabye Jensen, som sammen med adjunkt Stine Engmose fra læreruddannelsen i Vordingborg har udviklet Lytteskriver for Nationalt Videncenter for Læsning med støtte fra Undervisningsministeriet.

Han understreger, at Lytteskriver er beregnet til almenundervisningen i indskoling. Ældre ordblind elever kan dog også bruge det.

»Lytteskriver er ikke et kompenserende redskab til at skrive færre stavfejl. Det er et læringsprogram, som øger elevernes viden om bogstaverne og deres lyde, når de skriver frie tekster, børnestaver eller arbejder med opdagende skrivning. Programmer som CD-ord og AppWriter kan læse ord op, men her kan eleverne få løbende oplæsning, så de kan modellere med ordet, indtil det lyder rigtigt«, siger han.

Det har derfor været afgørende for Bent

Saabye Jensen at indrette programmet, så det tager højde for, at dansk er det tredjemest uregelmæssige skriftsprog i Europa kun overgået af engelsk og portugisisk.

»På dansk repræsenterer bogstaverne kun deres standardlyde i 60 procent af tilfældene. For 'e' er det helt nede på 11 procent. Så det har været en særlig udfordring at udvikle et program, som læser korrekt op, så det kan få eleverne til at reflektere over den kontekstafhængige udtale og stavemåde«, siger konsulenten, som har udviklet programmet gennem tre års didaktisk arbejde.

Eleverne skriver, fordi de har noget på hjerte, men lydfeedbacken fastholder deres fokus på sprogformen, tilføjer han og forklarer: »I lytteskrivning tilegner eleverne sig skriftsproget på samme måde, som da de lærte at tale. Dengang var mor og far spejlet, og nu er det Lytteskriver«.

I en effektundersøgelse af lytteskrivning blev en gruppe elever fra 1. klasse undervist sammen, men kun eleverne i forsøgsgruppen fik auditiv feedback på deres tekster. Efter seks skriveseancer stavede de bedre end kammeraterne i kontrolgruppen.

»Det er ganske vist ikke forskning, men undersøgelsen viser, at programmet hjælper eleverne på rette vej«, siger Bent Saabye Jensen.

Fordel at arbejde to og to

For at høre, hvordan eleverne tænker, når de skriver, satte Bent Saabye Jensen dem sammen parvis under udviklingen af Lytteskriver. Her fandt han ud af, at der er en effekt i at lade dem diskutere indbyrdes, hvordan et ord skal skrives, fordi det gør deres refleksioner synlige for dem. Derfor anbefaler han, at elever lytteskriver to og to.

Så vidt er de ikke kommet i 1.b på Bjergmarkskolen, som er en afdeling af Holbæk By Skole.

»Det kunne vi sagtens have gjort, og det kommer vi også til. I dag ser jeg flere, som forsøger at inddrage deres sidemakker, men det kræver, både at eleverne er trygge ved at bruge programmet, og at de kan dele deres fonologiske indsigt. Jeg kan sætte dem sammen, så de er på nogenlunde samme niveau, og udfordre dem på den måde«, siger Pia Munk.

At det gavner alle elever at få auditiv feedback, er klasselæreren og læsevejleder Anita Mortensen enige om. Men programmet kan ikke bære skriveundervisningen alene.

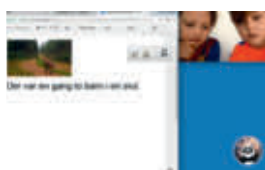
»De allerskrappeste elever kunne måske nøjes med lytteskrivning, men de fleste har brug for at blive undervist i bogstaver, bogstavlyde og endelser som 'løbe' og 'løber' på traditionel vis. Men jeg har ikke undervist i

dobbeltkonsonanter endnu, og alligevel kan mange af eleverne høre, hvad der er galt, når de skriver 'Saly' eller 'Edi'«, siger Pia Munk.

Bent Saabye Jensen er enig i, at eleverne ikke kan klare sig med Lytteskriver.

»Eleverne kan tilegne sig lydfølgerreglerne ved at skrive, og lytteskrivning tilfører et element til den proces. Samtidig frigør det ressourcer. Det er som at have en ekstra voksen i klassen. Men vi får ikke den motoriske indlæring med. Der er en klar effekt i at skrive med en blyant, så det skal eleverne stadig gøre«, siger Bent Saabye Jensen. ☒

folkeskolen@folkeskolen.dk

VIDEO. Se, hvordan to elever sammen reflekterer over, hvordan de staver til skov, på [folkeskolen.dk/1718094](https://www.folkeskolen.dk/1718094)

»Eleverne skal få lyst til at skrive, så det er i orden, at de staver forkert. Hvis programmet ender som en fejlfinder, kan de blive bange for at skrive«, siger klasselærer Pia Munk.

Lyttestaver

Bent Saabye Jensen har også udviklet læringsprogrammet Lyttestaver. Det indeholder en række opgaver, som træner elevernes kendskab til bogstaver, syntese og stavning af endelser og højfrekvente ord.

Eleverne modtager lyd støtte, mens de løser opgaverne, enten som bogstavnavne, bogstavernes standardlyde eller som løbende oplæsning.

Lyttestaver evaluerer elevernes besvarelse og angiver deres skriftsproglige udviklingstrin, og dermed hvilket af de fire indstillinger i Panda Lytteskrivning de skal anvende, når de lytteskriver.

Lyttestaver og Panda Lytteskriver kan bruges uafhængigt af hinanden, så læreren kan også vælge et testredskab til at finde elevernes skriftsproglige udviklingstrin.